

PAPP TIBOR

*Gyorsfénykép bizonytalan háttérrel**

Légifelvétel. Civil szolgáltatásként. *Szép versek* címmel év végi térkép, mely a legnagyobb nyilvánosságnak készül, azzal a feltételezhető szándékkal, hogy helyzetjelentést adjon a költészet állásáról s közben burkolt formában reklámozza a magyar líra mozgásban lévő felszínének látható gyűródéseit. A szándék dicséretre méltó. A rendszeresen megismételt felvétel megvalósításának és terjesztésének körülményeit mindenki ismeri: a lensét kezelő szerkesztő a kiadó repülőgépről fényképezi a terepet, majd a költészet napján és a könyvhéten, a több tízezer példányban sokszorosított művet boltok-sátrak kínálják fél áron az olvasónak. Nincs kimondva a könyvben, hogy más szögből nem készíthető légifelvétel, arról sem esik szó, hogy a megrajzolt topográfia érzélem-mentesen adja-e vissza a terep képét, mint ahogy arról sem, hogy hiányzik-e valami a térképről. Ezt eldönti majd (magánhasználatra) a magyar líra hegy- és vízrajzában járatos olvasó.

A *Szép versek* egyik erénye, hogy „ürügyén“ a szélrózsa minden irányában elkalandozhatunk: el a politika hidegebb tájaira, északra, ahol hó-vakság fenyegeti az utast, el délre, a könyvterjesztés szaharájába, beduinok öltözött szakmabeliként, és fel a Holdba vagy le a föld alá, gyémántbányásznak, de ha elsőnek egy könyvheti kirándulásért sápi-tozunk, akkor oda is. Azért elsőnek, mert ott vettük meg a kötetet, leszállított, azaz 44 forintos áron, s azért oda, mert a leszállított ár idej tapasztalatunkban az egész könyvhetet szimbolizálja. Nem a sok színes portékát, hanem magát a rendezvényt. A harmincasnegyvenes években — a tanúk szerint — a könyvnapoknak mitikus aurája volt. Ünneplőbe öltözött az olvasó, az író (ha volt neki), meg a könyv is. Az emberek körülfogtak minden mutatványos bódét, kikiáltót, prófétaként tisztelt írókat. Az ötvenes évekre a könyves jamboree mozgalmi-színarabbá vedlett, melyre harci indulóval terelték a nézőket. A házmesteri eleganciába kényszerített nyakkendő-s költő-színészek, író-színészek éjjel-nappal színpadon feszengtek, s a darabban egyebet sem csináltak, mint találkoztak az olvasóval. A hetvenes évek közepe óta sallangjait Bob Wilson-i lassúsággal

* *Szép versek* 1989. — Összeállította: Alföldy Jenő, az előszót írta: Csorba Győző. — Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1990. 445 o. + 90 fénykép-melléklet.

cserélgető tavaszi könyvhét e két hagyományt ötvözi-ötvözgeti — miközben dacol a piactudományra való áttérés viharával. Bár a fejpénzt szedő főhivatalnok nyugdíjaztatott, a vásár forgataga nem lett sem vidámabb, sem ünnepibb, sem tömöttebb. Most egy zömök, kopasz író ül a kiadó fabódéja mellé kitűzött napernyő alatt — a vele együtt ügyeletes kollégának dedikálja legeslegújabb könyvét. Az utcai jövő-menők sem nem „az olvasók”, sem nem váteszi szóra éhes atyafiak — ők a nép, nyilonszatyorral, könyvvel, könyv nélkül, akit az utcára kitalált csecsebecse látszólag hidegen hagy. Minden a helyén van, vagy majdnem a helyén, minden úgy történik, vagy majdnem úgy, ahogy a dolognak történnie kellene, mégis — a ténfergő látogatónak egész délután az az érzése, hogy recsegve-ropogva működik a szerkezet, estére pedig felteszi a szónoki kérdést: egyáltalán, kell-e nekünk ünnepi könyvhét? Bizonyára kell, mert ünnep nélkül rövidebbnek tűnik a moirák fonala, és azért is, mert a könyvekre nagyon ráfér, hogy évente legalább egyszer az utcán randalírozzanak. Hol legyen? Mikor legyen? Milyen legyen? Olyan, amelyiknek mai a ritmusa, amelyik nyíltan az értéket ünnepli: az irodalmi művet — nem a kiadót, nem a hordószónokot. Olyan, amelyik magáévá teszi a reklámozás minden rafinériáját, mert a könyveket el kell adni. És ha már vásár, hát legyen vásár! — szikrázó irodalmi műsorral, performance-szal és rock-zenével is lehet csindadrattát csinálni, nemcsak véres inggel. Legfeljebb a „nagyérdemű”, egy váratlan pillanatban, besétál valamelyik múzeum nagytermébe, s ott táncra perdül.

A *Szép versek* megjelenése minden évben jó ürügy arra is, hogy körüljárjuk a magyar költészet házatáját, megnézzük, megroggyant-e a tavaly netán gyengélkedő költői irányzat sovány boglyája, aszalódott-e a magasra kazlazott másiké, és a harmadik vagy negyedik beázik-e még.

A létező irányzatokat — úgy tűnik — nem bolygatta meg a vastag betűs év, egytől egyig megvannak, még azok is, amelyekről a *Szép versek* nem vesz tudomást. ♦ A népi irányzat prófétikus, politikus, néha szürrealista köntösben mutatkozó lírája évek (évtizedek?) óta uralja a terepet. Az ide sorolható költők tematikája az egész világ-mindenséget átölelő, minden módon felhangosított tiszta erkölcs deklaráció mellett az országot-nemzetet érintő események függvénye. A népi irányzat költői formailag az ütemes-hangsúlyos verstől a jambikus lejtésű szabadversen át, egészen a szonettig, mindenkor a hagyományra támaszkodó szerkezetet részesítik előnyben. Az irányzat legmarkánsabb képviselői szinte egytől egyig megtalálhatók a *Szép versek*ben: Ágh István, Buda Ferenc, Csiki László, Csoóri Sándor, Csukás István, Jánossy István, Juhász Ferenc, Kalász Márton, Kányádi Sándor, Kovács István, Simonyi Imre, Simor András, Szécsi Margit, Szócs Géza, Tornai József. ♦ Megvan, virágzik, s mi több, súlyának megfelelő helyet kap a kötetben a nyugatos irányzat költőinek finomra csiszolt, elegáns, tisztán áttekinthető mondatokkal kirakott, filozofikus ihletésű lírája. Eme irányzat költői is hűek a tradícióhoz, de a legújabb szellemi mozgásokra is fogékonyak. A századunk elején növekedésnek indult nyugatos ág máig tartó erejét mutatja, hogy nemcsak a szentek-

szentjét még fénykorában ismerő, netán oda bejáratos költők: Csorba Győző, Faludi György, Határ Győző, Rába György, Somlyó György, Takács Gyula, Vas István, de néhány mai ifjú és kevésbé ifjú poéta is ezt a mintát tekinti ideáljának. A *Szép versekben*: Babics Imre, Bertók László, Ferencz Győző, Imre Flóra, Kartal Zsuzsa, Keszeli Ferenc, Lator László, Markó Béla, Mezei András, Orbán Ottó, Pintér Lajos, Rákos Sándor, Szervác József, Takács Zsuzsa, Tóth Bálint, Tűz Tamás, Varjas Endre. ♦ Harmadik leltári darabunk a klasszikus háttérű **intellektuális és/vagy antipoétikus** lírai irányzat. Az irányzat költői rendületlenül a jambikus lejtésű sorokat kedvelik kötött formájú és szabadverseikben egyaránt. A néha tárgyias, máskor száraz és hideg, nyelvi fordulatokban és ficamokban gazdag, szkeptikus, ironikus versek jelesebb szerzői a kötetben: Kántor Péter, Károlyi Amy, Marsall László, Oravecz Imre, Tandori Dezső, Tolnai Ottó, Thinsz Géza és Zalán Tibor. ♦ Kevéske hely jutott az antológiában a kassáki vonulatot folytató, a szabadverset kedvelő, nyelvileg nyers, képi anyagukban inkább expresszionista, tematikájukban a mindenkori condition humaine-t, a nyelvet és az irodalmat röntgenező **modernistáknak**. Egyetlen fiatal költő, Szabó Antal képviseli őket, de az irányzat ettől függetlenül él és virul. ♦ A koncept-művészet irodalmi vetületének nyomait a hetvenes évek elejétől észlelhetjük a magyar irodalomban. A hippy mozgalom világszemléletét, a nyers önvizsgálatot, az intim kapcsolatok kozmikussá nagyítását, a tudatos nyegleséget, az egzotikus vallások, filozófiák, mitológiák, letűnt világok iránti fogékonyságot hozta be a szóhasználatában és fordulataiban új típusú verset és prózát produkáló **konceptes irányzat**. Annak idején Erdély Miklós, Szentjóby Tamás, Molnár Gergely adták meg az alaphangot; a *Szép versekbe* egyedül Szilágyi Eszter Anna kapott bebocsátást. ♦ A **vizuális** irányzat tiz-tizenöt éve újult erővel ostromolja irodalmunkat. Soha annyi képvers nem jelent meg magyar nyelvű kiadványokban, mint az elmúlt két-három évben. A tavalyi termés bő és értékes volt, az idén, a szintén a könyvhétre kiadott *Médium-Art* antológiában a képvers szinte egyedül uralja a terepet. Az 1989-es Alföldy-válogatottba a vizuális irányzathoz mindössze egyetlen amatőr játékos került be. ♦ Kétségtelen, hogy a **fonikus költészet** színei még halványak irodalmunk firmamentumán, bár néhány képviselője nemzetközileg is jegyzett hangász. Mivel 89-ben tovább terebélyesedett e műfaj s a *Szép versekben* nyoma sincsen, megemlítek egy-két nevet fogódzkodónak: Ladik Katalin, Szilágyi Ákos, Petőcz András. ♦ Az **elektronikus irányzat** költői videón és számítógépen készítik műveiket, magyar képviselőit a kezdeményezők között tartják számon világviszonylatban is. Az elektronikus művek dinamikusak, ebből következik, hogy statikus felületen (papíron, könyvben) csak dokumentálni lehet őket. Az irányzat mindössze négy-öt éves múltat tekint vissza — valójában most van kibontakozóban, azonban bízunk benne, hogy az érdeklődők (antológiában vagy antológián kívül) már a közeljövőben megismerkedhetnek néhány elektronikus médián dolgozó költő, például Nagy Pál vagy Székely Ákos műveivel. ♦ A költői **performance-ok** szintén önálló irányzatot képviselnek. Annak ellenére, hogy a performance időhöz és helyhez kötött műfaj, az utóbbi évek gyakorlata azt mutatja, hogy fotó-

sorozattal dokumentálva megjeleníthető könyvlapokon is. A költői performance egyre nagyobb hullámokat korbácsol a hazai vizeken. Nemzetközileg becsült magyar művelői közül (a teljesség igénye nélkül) említsük meg Bujdosó Alpárt, Juhász R. Józsefet, Molnár Katalint, Tóth Gábort, Szkárosi Endrét és Szombathy Bálintot. A *Szép versek*ekben sem a fonikus verseknek, sem az elektronikus műveknek, sem a performance-nak nincs nyoma, amit tudomásul veszünk, amiből semmilyen egzisztenciális következtetést nem vonunk le, más, hasonló jellegű kiadványból is rendre hiányoznak, annak ellenére, hogy mindennapi irodalmunkban egyre feltűnőbb a jelenlétük, ami viszont — s ez a legfontosabb — arra figyelmeztet bennünket, és velünk együtt a céh minden tagját, hogy sürgősen revideálnunk kell a vers és a költészet fogalmát.

Az 1989-es esztendő magyar hétköznapjai, ahogy sokasodtak, egyre szabadabbak lettek — az emberek egyre nagyobb lélegzetet vettek, a félelmek egyre kisebbre aszalódtak, végül az ajtók világgá nyíltak. Átrendeződtek az irodalom erővonalai is — a külsők. Azonnali változás a művekben ritkán észlelhető. A költemény a lélek szeizmográfja, a történelem viharairól a lélek rezdüléseiből vesz tudomást. A *Szép versek* 89-ben tehát elsősorban azt vizsgálhatjuk, hogy visszatükrözi-e az erővonalak változását. Erre nem a versek, hanem a szerkesztő munkája adhat választ. Honnan válogatott, miből, hogyan, kinek? Antológiát lehet csak a közönségnek szerkeszteni (összeszedve a legjobban kelendő portékát), lehet csak a kiadónak, úgy, hogy az áru csomagolása komolynak mutakozzék, de sok legyen benne a sztár-anyag. Lehet kompromisszumosan: egy kis irodalmi elkötelezettséggel, amely mellett megfér a kiadóval szembeni engedékenység. Lehet irodalomcentrikusan, ekkor a válogatás a különböző irányzathoz tartozó szerzők legjobbjait igyekszik értékük szerint piramisba rakni. Lehet elkötelezetten, egyetlen irányzaton belül. És lehet hozott anyagból — amikor is a válogatást nemcsak a szerkesztő ízlése, de tárgyi megkötések is befolyásolják. Tudjuk, hogy a *Szép versek* antológia, immár huszonvalahány éve, hozott anyagból készül, de nem ismerjük a feltételeket, a kötetben nincs rá utalás, a régebbieken sem találunk nyomravezető adatot. Itt-ott felszedett mendemondákból valami olyasmire emlékszünk, hogy a válogatás alapját a tárgy-évben magyar folyóiratokban megjelent versek adják. Ha ez így igaz, akkor jó lenne megtudni, melyek azok a folyóiratok, amelyek a válogatásnál számításba jönnek, s azt is, hogy miért azok, és mások miért nem. S vajon csak a határokon belüli lapok, vagy a kívüliek is számítanak. Néhány évvel ezelőtt a válasz egyértelmű volt, csak a hazaiak, mert a magasságos vezetők nem akartak mások belügyeibe szomszédként beavatkozni, vagy saját külügyeikbe kiavatkozni, azonban ma már elvárná az ember (ha elfogadja a válogatás tárgyi megkötéseit), hogy a tegnapi szempontokat szemétkosárba dobja a kiadó (vagy felettese). Bedobta-e? Isten tudja?! Ha nem, meggondolatlanság lenne részéről? netán ragaszkodik a hagyományhoz? de van-e egyáltalán hagyománya a *Szép versek*eknek? Az 1967-es antológiában nincs feltüntetve ki szerkesztette, nincs benne sem előszó, sem utószó, de vannak életrajzi jegyzetek. A 68-asban sem előszó, sem

utószó, sem életrajzi jegyzetek, de van egy bibliográfiai összeállítás a kötet szerzőiről folyóiratokban megjelent kritikákról (melyből arra következtethetünk, milyen folyóiratokat tartottak akkor szalonképesnek) és feltűnik két sorozatszerkesztő: Mátyás Ferenc és Z. Szalai Sándor. A 69-esben nincs bibliográfia, de vannak életrajzi jegyzetek és sorozatszerkesztők. Nem folytatjuk a leltározást — hiányos sorozatunkban nagyokat ugrálva konstatáljuk, hogy az 1976-os *Szép versek*nek, végre, van gazdája: válogatta és szerkesztette Bata Imre, ebben viszont nincsenek életrajzi jegyzetek. A 77-esben van Bata, nincs életrajzi jegyzet, de Illyés Gyula ír a kötethez előszót. Tőle annyit tudunk meg, hogy „az előző év legszebb költeményeit tartalmazza” az antológia. (A helyzethez alkalmazkodva — az előző idejére — a szerző bizonyára elfelejtette az ideológiai- és országghatárokon túli költőket, akiknek egyébként is mindegy volt, hogy egy mélyütéssel többet vagy egy puszival kevesebbet kaptak.) A 81-esben nincs előszó, nincs életrajzi jegyzet. A 88-asban nincs életrajzi jegyzet, nincs Bata, de van helyette Alföldy Jenő és Vas István előszava. A 89-esben is csak Alföldy van és Csorba Győző előszava, más semmi. Ahhoz, hogy haszonnal forgassuk az antológiát, ismernünk kell bizonyos tényeket — ma már nem lehet verseket, háttér nélkül, csak úgy hozzánk vágni: „ez van, ezt kell szeretni”. Kíváncsiak vagyunk a válogatás szempontjaira, jó néven vennénk, ha életrajzi jegyzetek kísérnék a kötetet és elengedhetetlenek tartjuk a versek megjelenési helyének és idejének a feltüntetését.

Nem tudjuk ki miért maradt ki, vagy került be az antológiába, bár a szerkesztő ízléséből egyre-másra akkor is következtethetünk, ha nem ismerjük a tárgyi feltételeket — nem kérjük számon tehát, senkinek a hiányát. Akkor, és csak akkor, ha a szerkesztő és/vagy a kiadó azt állítaná, hogy a fentebb említett Illyés idézetet a *Szép versek* 89 maradéktalanul kielégíti, tehetnénk fel a kérdést, hogy 1989-ben silány verseket írtak volna, vagy némán hallgattak a jobb körökben számontartott költők közül: Bakucz József, Baránszky László, Bujdosó Alpár, Cselényi László, Garaczi László, Géczy János, Györe Balázs, Juhász R. József, Kemeny Judit, Kemenes Géfin László, Kibédi Varga Áron, Ladik Katalin, Mészáros Ottó, Nagy Pál, Nemes Nagy Ágnes, Petőcz András, Siklós István, Székely Ákos, Tőzsér Árpád, Vitéz György, stb.

Ezek után vegyük szemügyre az antológiát — mi van benne, az összegyűjtött versek milyenek, kit, mit képviselnek.

Kezdjük a formával. A kötetben találunk mintát a hangsúlyos magyaros verselésre, az időmértékkal elegyített hangsúlyosra, tiszta időmértékesre, ezenkívül még rengeteg jambikus lejtésű, kötetlen szótagszámú rímes verset, és mintegy negyven — a forma ismerveinek nagyjából megfelelő — szonettet, de néhány prózaverset és egy (azaz 1) kalligrammát, valamint egy (azaz 1) a látható nyelvet birizgáló, bár nem kimondottan vizuális költeményt. A tradicionális kereteken belül formailag egyedül Bertók László teremt valami újat 3 x 4 + 2-es tagolású, a Vajda Jánosnak oly kedves, mindig négy

teljes jambust tartalmazó verssorokból épített szonettjeivel, melyeknek rímképlete három strófán át ugyanaz (a,b,b,a), s a negyedik fél strófában sem változik (a,b), ezáltal mintegy visszafordítva a szonett farkát, azt sugallja, hogy az utolsó előtti versszak utolsó két sorának — ha csak átmenetileg is — a fél strófa mellett a helye, és így tovább fölfelé, míg nem az első versszak első két sora marad magára, s ekkor visszafordul a gondolatmenet. Bizonyára nem véletlen, hogy Bertók költői logikája, költői nyelve, hasonlatai, és üzenete sem tartozik a tejbegrizzé személytelenedő egyebek közé.

Az antológia számos verse 19. századi modellt követve bontakozik ki: egyetlen logikai láncra felfűzött mondatok adják a gerincét. A sorok nem poétikai fordulatokat, hanem egy anekdota eseményeit görgetik, a vers stílusa, ritmusa és rímei pedig az anekdota történet-láncát díszítik — más szavakkal: a formai elemek (beleértve a nyelveket is) a vers kifejlődésében másodlagos vagy behelyettesíthető szerepet játszanak. A mai, hagyományos veretű versektől is az az elvárásunk, hogy a vers eseménysorának a költői logika legyen a rugója (ne egy anekdota), ami hol egy formai, hol egy nyelvi elemre hárítja a kezdeményezést, a következő lépés irányát, a következő szavak konnotatív mezejét — s mi több, minden fordulatban lebegjen ott a kezdet lehetősége és váljék kétségessé az agyondeterminált befejezés.

Az antológia uralkodó verstípusa a töredezett sorú, jambosukba szedett, rövide sikerült, érzelgős tárca-novella. A száraz leírásnak lehet költői ereje (pl. Tandori, „Most elmesélem azt a napot...” című darabja), de csak akkor, ha minden stílusbeli és formai összetevője egyöntetűen és kimondottan antipoétikus. A *Szép versek* 89 anekdotázó verseiből kisír a költő szándéka: mindenáron bizsuvá akarja fényesíteni kis történetét, s ennek érdekében a részleteket feltupírozza, egy-egy érzést pátosszal bevonva felforrósít. Csoóri Sándor „Álomjegyzet” című versében pl. hol póz nélkül („Köszönés nélkül nyitott be hozzám.”, „csak állt, s nézett rám idegenül”, „apa, apa, veled akarok lakni”) vezeti az eseményt, hol ilyen mondatokkal színezi: „S fölszáll-e tekintete / mint lámpagyújtáskor éjjeli lepkék?”, „Vártam, hogy az / ajtókilincsből láng csap elő”, „De a kilincs csak fénylett tompán, / mint hideg ereklye”, stb. Sokan beleesnek ebbe a kelepcebe: csak a kirívóbbakat említem: Bihari Sándor, Döbrentei Kornél, **Eörsi István**, Faludy György, Fodor András, Jánosy István, Kovács István, Mező Ferenc, Nagy Gáspár, Rab Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Rákos Sándor, Somlyó György, Sumonyi Zoltán, Szepesi Attila, Takács Zsuzsa, Tóth Erzsébet, Vas István.

A kötetben 90 költő 345 munkája foglalja el a versekre szánt 420 oldalt. Egyenlő elosztás esetén egy költőre 4,7 oldal jutna. Természetesen, a szerkesztő érték-hierarchiáját itt is, mint minden válogatásban, az egy-egy alkotónak szánt oldal-mennyiség fejezi ki. A *Szép versek* 89-ben a közép-hadnak 3, 4, 5 vagy 6 oldal jutott, és 8-9 oldalra taksálta Alföldy Jenő a neki legértékesebb versek szerzőit: Juhász Ferencet (9), Marsall Lászlót (8), Sumonyi Zoltánt (8) és Utassy Józsefet (9). Juhász Ferencnek sok antológiában, megérdemelten, a kiemelték között volt és lesz a helye, Marsall László

intellektuális lírája bizonyára moralizáló tendenciájával — ugyanez vonatkozik Utassyra is — illik bele a szerkesztő irodalomszemléletébe, azonban Sumonyi Zoltán kiemelése a szerkesztő általunk feltételezett szemléletében is nehezen érthető.

A fő vonalat, a 7 oldalas költők képviselik: Ágh István, Baranyi Ferenc, Csoóri Sándor, Csorba Győző, Dobai Péter, Kalász Márton, Mezei András, Rába György, Somlyó György, Tandori Dezső, Tóth Bálint. A tőlük közölt művek a népi, a nyugatos és az intellektuális irányzat — többnyire elfogadható minőségű — tradicionális termékei. Rába György és Tandori Dezső emelkedik ki közülük, mindketten mesterien, ízlésficam nélkül kezelik a „lantot“. Említésre méltó még Dobai Péter, akinek lírája logikájában, fordulataiban, szóhasználatában velejéig modern — talán nem ülepedett még le kellőképpen. A skála másik végén vannak az egy vagy két oldalas költők: a szerkesztőnek legkevésbé kedvesek: Bisztray Ádám, Gergely Ágnes, Lator László, Marno János, Márai Sándor, Rab Zsuzsa. Máraival nem tudunk mit kezdeni, fogalmunk sincs, hogyan került az antológiába, mi úton, mi jogon... abból, hogy verse két oldalt foglal el, semmilyen tanulságot nem szűrhetünk le. Meglepő viszont a Lator Lászlónak kiosztott egyetlen oldal. Halk, nyugatos, enyhén Pilinszkyt utánzó hangja több verssel is jól beleillene a derékhad kórusába. Nem közölt volna 89-ben csak egyetlen-egy verset? Más magyarázatot nem találunk, még Alföldy Jenő logikájával sem arra, hogy Gergely Ágnessel került egy súlycsoportba.

A 3-6 oldalasra taksált költők közül Ferencz Győző sallang-mentes versei, a szókovács Határ Győző cirádái, Horváth Elemér elégikus mestermunkái, Kántor Péter, Keszeli Ferenc, Kukorelly Endre, Lukács Sándor, Zalán Tibor és Szervác József modern szellemben fogant, üdítő fordulatokkal megtűzdelt rövidebb-hosszabb művei, Petri György költői logikája, Szécsi Margit elemi erővel feltörő sorai és Tolnai Ottó bölcsen ironikus epikája emelkedik ki a *Szép versek* 89 egyébként egyenletesen szürke vers-tömegéből. A szürkén, persze, egy-két fekete folt is akad, meglepő például, hogy Alföldy Jenő átengedte Keresztury Dezső „Bizakodó“ című versének dilettáns klapanciáit („A vén fa megint kizöldül / kezdjük mi is újra elülről: / így bíztat a remény: / föl ne adja, aki vén!“ stb., stb.).

A kötet verseiben, s a mottókban felbukkanó nevek (irodalmi tekintélyek) gyakorisága nemcsak a hallgatólágos irodalmi hierarchiára, de némi fényt deríthet az adott korszak költőinek irodalomfelfogására is. Kire hivatkoznak, kit tisztelnek a *Szép versek* 89 szerzői? Az antológiában a költők összesen 117 tekintélyt neveznek meg — a megnevezettek közül 23-an élő személyek (köztük 3 idegen ajkú: Mircea Dinescu, Joseph Brodsky és Zbigniew Herbert). A 345 versben Weöres Sándor a legtöbbször megnevezett nagyság, összesen hétszer említik a nevét. (Vajon 20-25 évvel ezelőtt ki vezette a listát?) Dante neve négyszer szerepel, Babits Mihályé, Juhász Ferencé, Németh Lászlóé, Szabó Lőrincé és Tandori Dezsőé kétszer. Ebből a kis statisztikából persze nem

lehet az egész magyar irodalomra vonatkozó tanulságokat levonni, de, mivel a kötet 90 szerzője a magyar költészet tradicionális vonulatának legalább a kétharmadát kiteszi, a kibányászott adatokból a hagyományos alkotók jelenlegi irodalom-szemléletének egyik vonása kivehető. Statisztikánk azt mutatja, hogy 1989-ben a hagyományos magyar költői ideált Weöres Sándor műve testesítette meg. Az ideál többnyire a jövő gyakorlatának a záloga; Weöres költészete sohasem ült le a mindennapi politika járdájára, vagyis őt követve, a hagyományos költészet — úgy tűnik — távolodni óhajt a politikától. Hogy az óhaj sóhaj marad-e vagy valóban távolodás lesz belőle, az a jövő zenéje. Dante többszörös emlegetéséből, többek között, arra következtethetünk, hogy hagyományos irodalmi berkeinkben növekvő bizonytalanság övezi a költészet hogyanját és mirevalóságát. Ebben a bizonytalanságban az isteni firenzei műve első és utolsó menedéknek kínálkozik. Danténak Babits Mihály nyitotta ki a 20. századi magyar irodalom kapuját, Babits jelenléte, többek között, a dantei menedék felé vezető út első állomása. Ugyanakkor a Szabó Lőrincz-Babits Mihály kettős arra utal, hogy a Nyugat szellemi öröksége mindmáig erősen befolyásolja a magyar irodalom ama vidékét, melyet a kötetben felsorakoztatott szerzők képviselnek. A népi írók nagy nemzedékéből egyedül Németh Lászlót emlegetik a költők egynél többször, ami viszont arra enged következtetni, hogy hanyatlik az érdeklődés a népiek iránt, s hogy a népi írók prózáját többre becsülik, mint a népi irányzat líráját. A listánkra felkerült két élő költő két egymástól távoli égtájat képvisel. A hatvanas években induló fiatalok zömének a folklórt és a szürrealizmust elegyítő Juhász Ferenc volt a mestere, többszöri emlegetése arra enged következtetni, hogy a mára beérett nemzedéket még mindig erős érzelmi szálak kötik a hajdani mágushoz. Tandori Dezső a modern szemléletű költőt testesíti meg, jelenléte talán arra utal, hogy a tradicionális hadrend felbomlóban van, talán arra, hogy antológia-társai Tandori költészetében vélik megtalálni az üdvöt hozó modernség felső határát.

Juhász Ferenc és Tóth Erzsébet verseiben szerepel a legtöbb név (8-8). Juhász kanonizált tekintélyekkel komázik (kár, mert neki igazán nincs erre szüksége), Tóth Erzsébet pedig a magyar irodalmi élet egyik fertályának boldoggáavatásra váró méltóságait, aprószejteit és arkangyalait sorolja fel.

A *Szép versek* 89 fényképekkel nyit, összesen kilencvennel, melyek, ha már nem versek, legalább szépek lennének. Nem azok. Ráadásul mind egyformák: ugyanaz a méret, ugyanaz a megfogalmazás. A fényképészeknek nincs egyéni látásmódjuk, nincs formaviláguk, s úgy látszik a költőkkel sem tudtak kialakítani olyan kapcsolatot (néha egy pillanat is elég), melynek révén a költő emberi és/vagy művészi egyénisége egybemosódik a vizuális összetevőkkel. Elmerevedett emberek, kigúvadt szemek, a lencsébe vagy a lencse mellé szűrő vasvilla tenkintetek, erőszakolt mosolyok lapulnak a papíron. Két három igazi pillanatfelvétel (Bihari Sándor, Oravecz Imre, Tandori Dezső) kivételével mindegyiken mű-ünnepélyesség uralkodik, meg elcsinált randevúk.

Portrék, mellképek és huszonöt kétharmados kép, melyen huszonöt nadrágszíjára és a sliccére még büszke költő látható. Ha a kiadó úgy véli, hogy jó reklám a nosztalgia, ha mégis, ha elengedhetetlen neki a fényképes hagyomány, akkor már szívesebben látnánk a heroikus portrék korszakában kiadott *Szép versek* fedőlapján sorakozó bélyegnyi fotókat. Olcsóbb lenne a kötet, maradna hely életrajzi jegyzetekre, előszóra, akár még utószóra is.

A könyv kiállításának egyetlen, de nagyon nagy hibája a kiadót terheli: ha nem ő, ki más tehetne arról, hogy nem ugyanaz a cím olvasható a könyv belső címlapján, mint a fedőlapon és a könyv gerincén. Belül *Szép versek 1989* — kívül *Szép versek 89*.

A könyv tipográfiája, nyomdai kivitelezése nem különleges, de semmi kívánnivalót nem hagy maga után.

Varigotti-Párizs, 1990 szeptember.